

กระบวนการเรียนรู้และวิถีคิดของเกษตรกร

บ้านท่าตะเภา จังหวัดตราด

ศดาบุรัตน์ งามัญวงษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

พฤษภาคม 2550

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบปากเปล่าวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ ศดาชรัตน์ รามัญวงษ์ จบนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา ของมหาวิทยาลัย
บูรพาได้

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

.....

ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร. มนต์รี แยมกลีกร)

.....

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ)

.....

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ฉลอง ทับศรี)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....

ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร. มนต์รี แยมกลีกร)

.....

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ)

.....

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ฉลอง ทับศรี)

.....

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ สุรินทร์ มังลาชีพ)

.....

กรรมการ

(ดร. ดนุลดา จามจรี)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพา

.....

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. ประทุม ม่วงมี)

วันที่ 28 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2550

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากโครงการมหัณทิต สกว.

(TRF Master Research Grants:TRF-MAG)

ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

The Thailand Research Fund (TRF)

ปีงบประมาณ 2547

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงจาก รองศาสตราจารย์ ดร.มนตรี เข้มกลึง ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง ทับศรี กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้ความกรุณาดูแลความก้าวหน้าของการศึกษาในแต่ละขั้นตอน พร้อมทั้งให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทาง รวมทั้งได้ถ่ายทอดความรู้และเทคนิคการวิจัยตลอดระยะเวลาของการวิจัย

ขอขอบพระคุณคุณโสภณ สุภาพงษ์ สมาชิกวุฒิสภากรุงเทพมหานครฯ เป็นอย่างสูงที่ท่านกรุณาให้แนวคิดในเรื่องของวิธีการ และยังได้เปิดมุมมองให้ผู้วิจัยเห็นโลกทัศน์แบบใหม่และกว้างไกลมากขึ้น

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. เกื้อ วงศ์บุญสิน และรองศาสตราจารย์ ดร.พัชรพล วงศ์บุญสิน ที่ติเพื่อก่อทำให้ผู้วิจัยได้มองเห็นจุดบกพร่องของงานวิจัย และได้นำมาพัฒนางานวิจัยให้สมบูรณ์มากขึ้น

ขอขอบพระคุณท่านเจ้าอาวาสวัดสุวรรณมงคล และผู้ใหญ่ญา อาสน์สถิตย์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 บ้านท่าตะเภา ที่ให้ความกรุณาให้ข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนในช่วงระยะต่าง ๆ ตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดในชุมชน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาอย่างละเอียด

ขอขอบคุณคุณป้าสังวาลย์ ถนอมชาติ และคุณลุงธัญญา ถนอมชาติ ที่กรุณาดูแลเรื่องที่พัก อาหาร และความปลอดภัยตลอดช่วงระยะเวลาที่อยู่ในสนามการวิจัย

ขอขอบคุณชาวเกษตรกรและชาวบ้านชุมชนบ้านท่าตะเภาทุกท่านที่ได้ให้ความเป็นกันเองเปรียบเสมือนผู้วิจัยเป็นคนในชุมชนท่าตะเภา และได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยทำให้ผู้วิจัยไม่รู้สึกเป็นกั๊กในขณะเก็บข้อมูล

ขอขอบพระคุณโครงการมหาบัณฑิต สกว. ที่ได้ให้การสนับสนุนทุนในการทำวิจัยครั้งนี้ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยอย่างเข้มข้นทุกขั้นตอน และมีการติดตามผลการวิจัยตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย

หากงานวิจัยเรื่องนี้มีข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนประการใด ผู้วิจัยยินดีน้อมรับคำแนะนำและข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดการพัฒนางานวิจัยให้สมบูรณ์ต่อไป

ศดาธรัตน์ งามัญวงษ์

46910984: สาขาวิชา: เทคโนโลยีทางการศึกษา; กศ.ม. (เทคโนโลยีทางการศึกษา)

คำสำคัญ: กระบวนการเรียนรู้/ วิธีคิด/ เกษตรกร/ บ้านท่าตะเภา/ ตราด

ศดาบุรณันท์ รัมมัญญะ: กระบวนการเรียนรู้และวิธีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา

จังหวัดตราด (LEARNING PROCESS AND THINKING APPROACH OF FARMERS IN BAN THA TA-PAO, TRAD PROVINCE.) อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์: มนตรี แยมกสิกร, กศ.ด., พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ, กศ.ด., ฉลอง ทับศรี, Ed.D., 140 หน้า. ปี พ.ศ.2550

กระบวนการเรียนรู้และวิธีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา จังหวัดตราด เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และวิธีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา จังหวัดตราด ในด้านการประกอบอาชีพที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนในช่วงระยะต่าง ๆ โดยพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ พื้นที่หมู่ที่ 2 หมู่บ้านท่าตะเภา จังหวัดตราด ผู้วิจัยเป็นผู้สร้างกรอบแนวคิดในการเก็บข้อมูลโดยพิจารณาจากทฤษฎีปฏิบัติสังสรรค์สัญลักษณ์ บริบทด้านสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทำการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ระดับลึกจากผู้นำชุมชน ผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่เกษตรกรรม ผู้ที่เคยประกอบอาชีพเกษตรกรรม และผู้ที่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่ ณ ปัจจุบัน ดำเนินการศึกษาในระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2548 - ตุลาคม 2549 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงคุณภาพและมีการตรวจสอบสามเส้า ผลการศึกษาพบว่า 1. เกษตรกรเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ (1) กระบวนการเรียนรู้ในการเลือกอาชีพ (2) กระบวนการเรียนรู้ในการเลือกพันธุ์ข้าว (3) กระบวนการเรียนรู้ในการเลือกวิธีทำนา (4) กระบวนการเรียนรู้ในการกำจัดแมลงศัตรูพืชและบำรุงรักษาดิน (5) กระบวนการเรียนรู้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ 2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ บรรพบุรุษ สภาพแวดล้อม ความล้มเหลว และแรงผลักดันจากตัวผู้นำ 3. เกษตรกรมีการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ดังนี้ (1) การเรียนรู้จากบรรพบุรุษ (2) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (3) การเรียนรู้จากผู้นำและผู้เชี่ยวชาญ (4) การเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในหมู่เกษตรกรด้วยกันเอง 4. ขั้นตอนของการเรียนรู้มี 5 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นการรับรู้และตระหนักในปัญหา (2) ขั้นการวิเคราะห์ปัญหา (3) ขั้นการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญห (4) ขั้นการดำเนินการแก้ไขปัญห (5) ขั้นประเมินผลการแก้ไขปัญห 5. ปัญหาที่มากระทบชุมชน ได้แก่ (1) ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน โดยเกิดกระบวนการปรับตัวของชุมชนหลังเผชิญกับปัญหาและกระบวนการแก้ไขปัญหความขัดแย้ง (2) ปัญหาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำให้เกษตรกรเกิดกระบวนการเลือกรูปแบบการผลิต 6. ปัจจัยที่ทำให้เกิดวิธีคิดของเกษตรกร ได้แก่ บรรพบุรุษ ความเชื่อ ความเสี่ยง เทคโนโลยี ความเกรงกลัวต่อบาป ความต้องการความสะดวกสบาย ความต้องการเงิน และความไว้วางใจ

46910984: MAJOR: EDUCATION TECHNOLOGY; M.Ed. (EDUCATION TECHNOLOGY)

KEYWORDS: LEARNING PROCESS/ THINKING APPROACH/ FARMERS/ BAN THA TA-PAO/ TRAD

SADAYURAT RAMUNWONG: LEARNING PROCESS AND THINKING APPROACH OF FARMERS IN BAN THA TA-PAO, TRAD PROVINCE. ADVISORY COMMITTEE: MONTREE YAMKASIKORN, Ed.D., PHONGPRASOAT HOKSUWAN, Ed.D., CHALHONG THUBSRI, Ed.D., 140 P. 2007.

This qualitative research aimed to study the phenomenon related to the learning process and thinking approach of farmers in Ban Tha Ta-Pao, Trad province, with the emphasis on the careers that influence community way of life in various periods. The study field is in Mu 2, Tha-Tra-Prao Village, Trad province. The researcher establishes the framework of data collection from the Interactionism Theory in community social and environmental context. The data are collected by the in-depth interview method with community leaders, people who live nearby agricultural areas, former and current farmers. This study is conducted during November 2548 – October 2549. The qualitative analysis technique and triangulation validation are being used in the data analysis process. The results are as follows: 1. Farmers develop learning process related to a variety of careers in career selection process, learning process in rice breed selection, learning process in selecting rice farming technique, learning process in pest control and soil enrichment and learning process in product transformation; 2. Factors that affect learning process such as ancestors, environment, failure and encouragement from community leader; 3. Farmers learn from the following resources, ancestors, self learner, field experts and leaders, and colleague experience exchange; 4. Learning process is composed of 5 steps, with are problem perception and realization, problem analysis, solution path determination, solution implementation, and solution evaluation; 5. Problems that influence community are problem about conflict among people in the community as the adaptation process develops after overcoming and resolving community conflict, and problem about agricultural career resulted in production mode selection process; and 6. Factors that create farmer thinking path such as ancestors, belief, risk, technology, fear of sins, money and convenience needs, as well as trust.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ปัญหาการวิจัย.....	5
กรอบความคิดพื้นฐานในการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process).....	8
วิถีคิด (Thinking Approach).....	13
ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory).....	17
ประวัติหมู่บ้าน.....	22
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	23
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	51
ประชากรเป้าหมายและพื้นที่ที่ศึกษา.....	51
วิธีการศึกษา.....	52
การเลือกบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์.....	52
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	53
การตรวจสอบข้อมูล.....	54
การตรวจสอบผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	54
4 ชุมชนและบริบทที่เกี่ยวข้อง.....	55

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
จังหวัดตราด.....	55
ชุมชนบ้านท่าตะเภา.....	59
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	53
5 กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา จังหวัดตราด.....	68
กระบวนการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพของเกษตรกร.....	69
ปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้.....	75
แหล่งการเรียนรู้.....	79
ขั้นตอนของการเรียนรู้.....	82
กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากปัญหาที่มากกระทบชุมชน.....	85
6 วิถีคิดของเกษตรกรบ้านท่าตะเภา จังหวัดตราด.....	93
วิถีคิดที่เกิดจากบรรพบุรุษ.....	93
วิถีคิดที่เกิดจากความเชื่อ.....	94
วิถีคิดที่เกิดจากความเสี่ยง.....	95
วิถีคิดที่เกิดจากเทคโนโลยี.....	97
วิถีคิดที่เกิดจากความเกรงกลัวต่ออาป.....	98
วิถีคิดที่เกิดจากความต้องการความสะดวกสบาย.....	99
วิถีคิดที่เกิดจากความต้องการเงิน.....	100
วิถีคิดที่เกิดจากความไว้วางใจ.....	101
7 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	103
ผลการวิจัย.....	104
อภิปรายผล.....	112
ข้อเสนอแนะ.....	113
บรรณานุกรม.....	115
ภาคผนวก.....	119
ภาคผนวก ก	120
ภาคผนวก ข	131
ประวัติย่อของผู้วิจัย	140

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

- 1 สถิติของระดับการศึกษาของชาวชุมชนท่าตะเกา..... 65

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดพื้นฐานในการวิจัย.....	6
2 แผนที่ตัวเมืองตราด.....	57
3 กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรในด้านการประกอบอาชีพ.....	75
4 ปัจจัยที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร.....	79
5 แหล่งการเรียนรู้ของเกษตรกร.....	82
6 ขั้นตอนของการเรียนรู้.....	84
7 ปัญหาที่มากกระทบชุมชน.....	86
8 กระบวนการปรับตัวของชุมชนหลังเผชิญกับปัญหา.....	87
9 กระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง.....	89
10 กระบวนการตัดสินใจเลือกรูปแบบ.....	92
11 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวิถีคิดของเกษตรกร.....	102
12 ป้ายหน้าหมู่บ้าน.....	132
13 ถนนทางเข้าสู่หมู่บ้าน.....	132
14 คลองชลประทาน.....	132
15 วัดสุวรรณมงคล.....	133
16 โรงเรียนวัดสุวรรณมงคล (โรงเรียนระดับประถมศึกษาในชุมชน).....	134
17 สภาพป่าชายเลนในปัจจุบันของชุมชนท่าตะเกา.....	135
18 ชาวประมงพื้นบ้าน.....	136
19 การทำกระชังเลี้ยงปูในพื้นที่ป่าชายเลน.....	136
20 ศาลเจ้าที่ในพื้นที่ป่าชายเลน.....	136
21 การทำบ่อเลี้ยงกุ้ง.....	137
22 พื้นที่การทำนา.....	137
23 กิจกรรมในชุมชน.....	138
24 กิจกรรมในชุมชน.....	139